

UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

BAKALÁRSKA PRÁCA

Nitra 2011

Diana Nagyová

**UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
PEDAGOGICKÁ FAKULTA**

**MOŽNOSTI ROZVOJA GRAFOMOTORIKY DIEŤAŤA
PREDŠKOLSKÉHO VEKU**

Bakalárska práca

Študijný program: Predškolská a elementárna pedagogika
Školiace pracovisko: Katedra pedagogickej a školskej psychológie
Školiteľ: PhDr. Viktor Gatiaľ, PhD.

Nitra 2011

Diana Nagyová

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Pedagogická fakulta

ZADANIE ZÁVEREČNEJ PRÁCE

Meno a priezvisko študenta: Diana Nagyová
Študijný program: predškolská a elementárna pedagogika (Učiteľské štúdium, bakalársky I. st., denná forma)
Študijný odbor: 1.1.5 predškolská a elementárna pedagogika
Typ záverečnej práce: Bakalárska práca
Jazyk záverečnej práce: slovenský

Názov: Možnosti rozvoja grafomotoriky dieťaťa predškolského veku
Anotácia: Záverečná práca je zameraná na oblasť grafomotoriky dieťaťa ako špecifickú zručnosť v rámci školskej spôsobilosti dieťaťa. Venuje sa prehľadu vývinu jemnej motoriky a grafomotoriky dieťaťa predškolského veku, kritériám posudzovania grafomotorického prejavu, metódam depistáže a diagnostiky, prehľadu odborných inštitúcií a pracovníkov, ktoré vykonávajú depistáž a diagnostiku predškolákov a na vymedzenie rozvíjajúcich programov v tejto oblasti.

Školiteľ: PhDr. Viktor Gatíal, PhD.
Katedra: KPSP - Katedra pedagogickej a školskej psychológie
Vedúci katedry: PhDr. Viktor Gatíal, PhD.
Dátum zadania: 02.10.2009

Dátum schválenia: 30.09.2010

PhDr. Viktor Gatíal, PhD.
vedúci/a katedry

ČESTNÉ VYHLÁSENIE

Vyhlasujem, že som bakalársku prácu s názvom „Možnosti rozvoja grafomotoriky dieťaťa predškolského veku“ spracovala samostatne, pod odborným dohľadom vedúceho bakalárskej práce PhDr. Viktora Gatiala, PhD., na základe vlastných teoretických poznatkov a s použitím uvádzanej literatúry.

V Nitre dňa 15.4.2011

.....

ABSTRAKT

NAGYOVÁ, Diana: Možnosti rozvoja grafomotoriky dieťaťa predškolského veku (Bakalárska práca) / Diana Nagyová - Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Pedagogická fakulta, Katedra pedagogickej a školskej psychológie, - Školiteľ: PhDr. Viktor Gatial: UKF, 2011.

V záverečnej práci sme sa zamerali na oblasť grafomotoriky dieťaťa ako špecifickú zručnosť v rámci školskej spôsobilosti dieťaťa. Venujeme sa prehľadu vývinu jemnej motoriky a grafomotoriky dieťaťa predškolského veku, kritériám posudzovania grafomotorického prejavu, metódam depistáže a diagnostiky, prehľadu odborných inštitúcií a pracovníkov, ktoré vykonávajú depistáž a diagnostiku predškolákov a na vymedzenie rozvíjajúcich programov v tejto oblasti.

Kľúčové pojmy: predškolský vek, grafomotorika, dysgrafia.

ABSTRACT

NAGYOVÁ, Diana: Possible graphomotor skills development of pre-school age child (Bachelor thesis) / Diana Nagyová – Constantine the Philosopher University in Nitra, Faculty of Education, Department of Pedagogy and School Psychology, - Supervisor: PhDr. Viktor Gatial: UKF, 2011.

The Bachelor's thesis deals with child's graphomotor skill as a specific skill within pre-school abilities of a child. There are included a survey of fine motor skills and graphomotor skills of a pre-school age child, criteria of assessment of graphomotor skills, screening and diagnostic methods, a list of specialized institution and persons involved in screening and diagnostics of pre-school age children and definition of development programmes in this field.

Key words: pre-school age, graphomotor skill, dysgraphia.

OBSAH

ÚVOD	8
<u>1 ZÁKLADNÉ POJMY</u>	10
1.1 Motorika	10
1.2 Grafomotorika	11
1.3 Písmo	11
<u>2 VÝVIN GRAFOMOTORIKY V PREDŠKOLSKOM VEKU</u>	14
2.1 Vývin jemnej a hrubej motoriky a možnosti jej rozvoja.....	14
2.2 Vývin grafomotoriky	17
2.3 Poruchy grafomotoriky	18
<u>3 HODNOTENIE ÚROVNE GRAFOMOTORICKÝCH ZRUČNOSTÍ DETÍ</u>	22
3.1 Kritériá hodnotenia vývinu grafomotoriky	22
3.2 Metódy hodnotenia úrovne rozvíjania grafomotorických zručností detí z pedagogického hľadiska	22
3.3 Metódy hodnotenia úrovne rozvíjania grafomotorických zručností detí z psychologického hľadiska	27
3.4 Kresbové testy ako odhad celkovej úrovne rozumových schopností dieťaťa	27
<u>4 MOŽNOSTI ROZVÍJANIA GRAFOMOTORIKY V MATERSKEJ ŠKOLE</u>	31
4.1 Metodika postupnosti grafomotorických vzorov	31
4.2 Podmienky cieleného nácviku grafomotorických zručností detí materskej školy	33
4.3 Príklady metodík na rozvoj grafomotoriky.....	34
ZÁVER	35
POUŽITÁ LITERATÚRA	37
PRÍLOHY	

ÚVOD

Významným medzníkom v živote dieťaťa je vstup do materskej školy. Dieťa spoznáva iné prostredie ako je mu doteraz známe a to prostredie domova, v ktorom doteraz trávil najviac času, spoznáva nových rovesníkov a začleňuje sa do kolektívu. V období predškolského veku dôležitú úlohu zohráva aj rozvoj jemnej a hrubej motoriky. A práve jemná motorika tvorí dobrý základ pre rozvoj písma budúceho prváka.

Písmo vzniklo z potrieb človeka a súvisí s vývojom spoločnosti, jej umenia a kultúry. Stáva sa prostriedkom na zachytenie udalostí a faktov, na presné označenie a vyjadrenie rôznych myšlienok. Písanie je veľmi komplikovaný náročný proces, pri ktorom prebiehajú v organizme zložité duševné procesy, ktoré súvisia s činnosťou mozgu. Písanie a grafomotorika je súčasťou ľudskej gramotnosti. Príprava na písanie preto nie je vec jednoduchá. Musíme postupovať od najjednoduchších úkonov až po zložitejšie. V práci opisujeme aj prehľad grafomotorického vývinu dieťaťa v predškolskom veku podľa vekového obdobia. Aj keď to nie je vždy jednoduché, materská škola zohráva veľkú úlohu pri pripravenosti dieťaťa na vstup do školy. Školská spôsobilosť, čiže pripravenosť dieťaťa na školu, sa nemôže obmedziť len na zvládnutie určitých vedomostí a zručností, ale predstavuje ucelenú sústavu fyzických, ale aj psychických a sociálnych schopností v kognitívnej, emocionálnej, motivačnej, sociálnej, hodnotovej a kreatívnej oblasti. Jednou z oblastí je aj jeho pripravenosť na písanie.

Dôvod, ktorý nás viedol k výberu tejto bakalárskej práce je záujem o možnosti rozvoja grafomotoriky u detí v predškolskom veku a príčiny jej porúch. Práca je zameraná na oblasť grafomotoriky dieťaťa ako špecifickú zručnosť v rámci školskej spôsobilosti.

Cieľom našej bakalárskej práce bude preto hlavne sa zamerať na metódy rozvoja jemnej a hrubej motoriky, príčiny jej porúch, vplyv detského grafického prejavu na jej rozvoj, ako aj príklady metodík na rozvoj grafomotoriky.

Grafomotorika je odborný výraz pre pohyb, ktorý sprevádza písanie. Je to rozvíjanie motorických činností, ktoré sa na písaní podieľajú. Zamerali sme sa aj na rozvoj detskej kresby, pretože práve ona je prejavom duševného života dieťaťa. Dieťa vo svojej kresbe prejavuje svoje pocity, myšlienky, záujmy, fantáziu. Zároveň vypovedá o sociálnom prostredí, v ktorom dieťa žije, o vplyvoch výchovy a kultúry človeka. Grafomotorická vyspelosť dieťaťa teda úzko súvisí s úrovňou rozvoja detskej kresby. J. Uždil spracoval desať bodov podľa ktorých by sme mali u detí grafický prejav rozvíjať.

Poruchy grafomotoriky, ktoré v práci uvádzame, je potrebné včas odstrániť už pri ich prvom pozorovaní. Ak ich však včas odhalíme už v predškolskom veku, dieťa sa môže vyhnúť neskorším možným problémom pri nástupe do školy. Na odhalenie týchto porúch nám slúžia rôzne grafomotorické testy a cvičenia. Pozorovanie úrovne grafomotoriky dieťaťa môžeme z dvoch hľadísk a to z pedagogického hľadiska a z psychologického hľadiska. Ak dieťa nezvláda grafomotorické zručnosti v predškolskom veku, môže dôjsť k navrhnutiu odkladu povinnej školskej dochádzky.

V závere práce uvádzame Šimonove pracovné listy, ktoré hravou formou u detí rozvíjajú grafomotorické zručnosti.

Predkladaná bakalárska práca vznikla za spolupráce PhDr. Viktora Gatiala, PhD., ktorému ďakujem za všestrannú pomoc pri zhromažďovaní potrebnej literatúry k tejto práci, za pedagogické usmernenie, cenné rady a podnety na konzultáciách, za trpezlivosť a podporu.

1 ZÁKLADNÉ POJMY

1.1 Motorika

„Termín motorika označuje súhrn všetkých pohybov živého organizmu. Úzko súvisí s psychickým vývinom dieťaťa.

Motoriku delíme na:

- a) jemnú motoriku
- b) hrubú motoriku
- c) vnímanie vlastného tela“ (Uváčková, I., Valachová, D., Droppová, G., 2009, s.50).

Jemná motorika

„Jemná motorika slúži na rozvíjanie pohybu ruky a prstov. Vyplýva to nielen z úzkej súvislosti funkcie ruky, sluchu, zraku a pohybu, ale aj z potreby pripraviť dieťa na písanie. Ak rozvoj pohybov prstov zodpovedá veku dieťaťa, aj rečový rozvoj je v norme. Jemná motorika predpokladá koordináciu jemných pohybov, a to v spolupráci s rukou a zrakom.“ (Uváčková, I., Valachová, D., Droppová, G., 2009, s.51).

Hrubá motorika

„Hrubá motorika je schopnosť dieťaťa koordinovane používať telo ako celok a má prioritný význam pre jeho telesný rozvoj, čím sa dieťa stáva sebavedomejšie a samostatnejšie. Aktívny pohyb podporuje jeho celkový biorytmus. Ak si hrubú motoriku neupevní dieťa v rannom detstve, v neskoršom období zvládnutie týchto pohybov bude ťažšie. Medzi prvky hrubej motoriky patrí: beh, skok, skákanie, stoj na jednej nohe, hádzanie, chytanie, udržiavanie rovnováhy a skákanie znožmo. Ak dieťa nemá rozvinuté tieto pohyby, môže to neskôr spôsobiť vážne spoločenské problémy.“ (Uváčková, I., Valachová, D., Droppová, G., 2009,s.50).

1.2 Grafomotorika

„Je to odborný výraz pre pohyb, ktorý sprevádza písanie (Ivanová - Šalingová, 1986, s.194). Program výchovy a vzdelávania detí v materských školách obsahuje rozvoj grafomotorických pohybov pre jednotlivé vekové skupiny detí. Sú tam opísané správne pohyby od ramenného kĺbu, cez zápästia až po pohyby dlane a prstov“ (Uváčková, Valachová, Droppová, 2009,s.12).

1.3 Písmo

Písmo sa skladá z rôznych stavebných prvkov. Vývoj týchto prvkov prebieha v chronologickom slede, na ktorý by sme mali pri nácviку písma brať ohľad. Pri nácviку jednotlivých prvkov písma je nesmierne dôležité aby sme nezačínali nácviк týchto prvkov izolovane tak, že napríklad necháme dieťa svojvoľne maľovať nekonečné množstvo oblúkov. Vždy sa snažíme pracovať s ohľadom na cieľ a funkčnosť, tak aby dieťa videlo v nácviку zmysel. Začiatkové písanie je pre dieťa veľmi osobnou záležitosťou, pretože mu poskytuje priestor k tvorivému vyjadrovaniu myšlienok, názorov a fantazijných predstáv písmom či grafickými líniami a tvarmi. Prepojenosť rozvoja grafomotoriky a písania u detí v predškolskom veku by mala vyústiť do premyslenej didakticko-metodickej koncepcie. Pri písaní dieťa graficky zaznamenáva vlastné myšlienky a skúsenosti. Dieťa v predškolskom období píše obyčajne veľkým tlačeným písmom. Pre dieťa je toto písmo menej náročné z hľadiska grafomotorických pohybov. Poznáme niekoľko štádií vo vývoji detského písma. Rozvoj týchto štádií písma podporuje detská zvedavosť. Je to nový spôsob komunikácie s okolím. Každé dieťa individuálne zvláda začiatky písania a s príchodom do školy je každé na inom rozvojovom stupni.

Voľné a lineárne čmáranie

Voľné čmáranie súvisí s grafomotorickou organizáciou pohybu Dieťa vedie čiary po papieri rôznymi smermi, pričom túto činnosť označuje ako písanie. Napísanému alebo načmáranému textu často prisudzuje určitý obsah.

Pri lineárnom čmáraní dieťa zámerné vedie čiary rôzne dlhé a snaží sa ich na papieri usporiadať do tvaru alebo vzoru buď v horizontálnom smere, čiže v riadku, alebo vo vertikálnom smere, čiže pod sebou, zhora dole, prípadne zdola nahor. Tento proces dieťa považuje za písanie a nakreslenému grafickému tvaru alebo vzoru pripisuje určitý význam (Lipnická, M, 2007).

Experimentovanie s písmenami a písanie vlastného mena

Toto štádium je výsledkom cieleného pozorovania. Dieťa napodobňuje jednotlivé tvary písmen. Najčastejšie píše veľké tlačené písmená (A, O, E, M, K, R, B, T, D, I). Toto písanie väčšinou slovne aj komentuje. Etapa písania vlastného mena sa začína pokusom o písanie začiatočného písmena svojho mena. Dieťa vymýšľa skratku ktorá obsahuje písmená z jeho mena a číta ju ako svoje meno. Uvedomuje si, že meno je jeho subjektívnou značkou (Lipnická, M, 2007).

Písanie vychádzajúce z emocionálnych zážitkov

Dieťa je vo svojej aktivite motivované citovo zafarbenými zážitkami, spojenými s blízkym vzťahom k osobám, zvieratkám alebo obľúbeným hračkám a iným predmetom. Píše mená blízkych osôb (mama, otec, súrodenci a pod.). Pri písaní sa zamýšľa nad tvarom slov ktoré chce použiť a ich obsah dopĺňa kresbou. Kombinuje písanie známych písmen, slov a ich skratiek. Napísaným tvarom slov pripisuje význam, niekedy však nezachováva spojitosť medzi napísaným a čítaným, skôr sa opiera o pamäťové písanie a čítanie (Lipnická, M, 2007).

Objavy písaných slov, písanie hláskovaním a konvenčné písanie

Dieťa sa zamýšľa nad tvarom slov, počtov písmen a uvedomuje si ich význam. V tejto fáze už dieťa pozná všetky písané písmená abecedy a snaží sa ich uplatňovať pri písaní slov alebo viet. Pri tom si hovorí slovo po slabikách a píše ho v celosti. Uvedomuje si, že hlásky a slabiky spolu súvisia. Dieťa si uvedomuje význam písomnej komunikácie. Ak chce niečo napísať, píše veľkými tlačеныmi písmenami, jednoduché vety a krátke texty. Gramatické pravidlá nezachováva ale slovo píše tak ako počuje (Lipnická, M, 2007).

Prvky písma

„Písmo sa skladá z rôznych stavebných jednotiek – prvkov. Vývoj týchto prvkov prebieha v chronologickom slede na ktorý by sme mali pri nácviiku brať zreteľ. **Medzi prvky písma patria:** voľná čiara, orientovaná čiara, kruh, oblúky smerom hore, oblúky smerom dole, slučky smerom dole“ (Looseová, A.C., Piekertová, N., Dienerová, G., 2001, s. 66) (Príloha č.1).

2 VÝVIN GRAFOMOTORIKY V PREDŠKOLSKOM VEKU

2.1 Vývin jemnej a hrubej motoriky a možnosti jej rozvoja

Vývin jemnej motoriky

Osobnosť dieťaťa sa začína rozvíjať v predškolskom veku medzi 3.-6. rokom. V tomto období sa formujú základy osobnosti. Deti kontrolujú svoje správanie a stávajú sa samostatnými. Zdokonaľuje sa jemná motorika, ktorá učí deti zručnosti pri každodenných činnostiach a to v kreslení, vystrihovaní, lepení, modelovaní. Pre zdravý vývin je veľmi dôležité aby učiteľka reagovala pozitívne na grafický prejav dieťaťa. Predškolský vek je optimálne vývinové obdobie kedy sa dieťa môže spontánne a nenásilne rozvíjať vo výtvarnom prejave. Pohybový vývin už nie je taký búrlivý, spresňujú a zjemňujú sa úkony a dieťa sa učí svoje pohyby vedome regulovať. Veľké pokroky dosahuje dieťa v jemnej motorike. Dochádza k vyhraňovaniu stranovej orientácie - laterality, podmieňuje ju funkčná prevaha jednej mozgovej hemisféry nad druhou. Pri jemnej motorike u predškolača sa rýchlo zistí, ktorá ruka je dominantná. Vývinu pohybových schopností značne napomáha celkový telesný i duševný vývin detí, pretože pri pohybových činnostiach sa zdokonaľujú aj jednotlivé duševné schopnosti a funkcie. (Kuric, J., 1959)

Možnosti rozvoja jemnej motoriky.

Na rozvíjanie jemnej motoriky je množstvo cvičení, ktoré môžeme realizovať počas edukačných aktivít ako je : modelovanie, vystrihovanie z papiera, omal'ovánky, navliekanie koráľkov, šnurovačky, prevliekačky, výtvarno-manuálne zameranie. Ďalšími cvičeniami jemnej motoriky sú pohyby prstov a zostavy z dlaní a cvičenia pohybovej pamäti.

Pohyby prstov: dotýkanie sa prstov obidvoma rukami, postupné dotýkanie sa palca s ďalšími prstami, odd'áľovanie a približovanie prstov, mávanie prstov, krúženie,

Zostavy z dlaní: dotyk špičkami prstov o seba (špička lode), dotyk palcov a ukazovákov (okuliare), hniezdo z dlaní.

Cvičenie pohybovej pamäti: opakovanie cvikov, ktoré ukazuje učiteľka, spájanie cvikov do krátkych zostáv.

Strihanie – správne držanie nožničiek a papiera.

Činnosti s papierom – krčenie, trhanie, lepenie, strihanie.

Samoobsluha – zaviazanie šnúrok na topánkach, používanie lyžice a príboru, používanie zipsov a gombíkov (Uváčková, I., Valachová, D., Droppová, G., 2009).

Počas školskej praxe v materskej škole som sa stretla s rozvojom jemnej motoriky, čo zaujalo moju pozornosť. Niektoré deti majú nadbytočné a rozptýlené pohyby ruky, ktoré je potrebné obmedziť a tak pripraviť svalstvo na písanie. Iní zas hoci majú dobré zrakové predstavy, majú problémy pri zvládnutí písacieho materiálu – ceruzka, krieda, fix. Držanie ceruzky sa vysvetľuje deťom tak, že prvé tri prsty (palec, ukazovák a prostredník) držia ceruzku. Palec a ukazovák ju drží a na prostredníku leží. Posledné dva prsty sú ohnuté v dlani. Menej zručným deťom treba venovať viac pozornosti a individuálny prístup. Začiatky grafického detského prejavu sú spojené s radosťou z pohybu ruky po papieri a z nakreslených čiar.

Vývin hrubej motoriky

Hrubá motorika dieťaťa sa v predškolskom veku postupne zdokonaľuje pri rôznych pohybových činnostiach ako sú napríklad: plávanie, bicyklovanie, korčuľovanie, lyžovanie. Zvyšujúca sa pohybová obratnosť a koordinácia sa uplatní i v praktických činnostiach, v samoobsluže dieťaťa – stolovanie, umývanie, obliekanie, šnurovanie topánok. Telesná výkonnosť pozvoľna vzrastá, umožňuje mu dlhšie prechádzky a tým sa rozširuje jeho životný obzor (Uváčková, I., Valachová, D., Droppová, G., 2009).

Možnosti rozvoja hrubej motoriky

Pri hrubej motorike sa precvičuje ruka a uvoľňuje ramenný pletenec. Ak ramenný pletenec nie je dostatočne uvoľnený, pohyb dieťaťa je kľčovitý a svalstvo je v neustálom napätí. Dieťa tlačí na písacie nástroje a strnulo ich tlačí. Písmo tým nie je plynulé, ruka dieťaťa sa rýchlo unaví a bolí, dieťa pritom stráca záujem o prácu.

Príklady hier na rozvoj hrubej motoriky:

Pohyby rukami	Mávanie, krúženie, striedavé upaženia a vzpaženia, krúženie predlaktím (napríklad let vtákov, namotávanie kľbka, mletie maku)
Hra na handrového panáčika	Na začiatku počas nácviku uvoľňujeme ruky i nohy v ľahu, vyvolávame pocit gumových rúk. Chytíme dieťaťu ruku a pretrepávame do úplného uvoľnenia. Rovnaký postup je aj pri dolných končatinách. Neskôr robíme handrového panáčika posediačky (len ruky).
Hra „Škôlka ”	Klasická hra vhodná na uvoľnenie ramenného kľbu pri písaní, preskočiť švihadlo znožmo, preskočiť švihadlo so striedaním pravej a ľavej nohe, preskočiť len na pravej nohe, preskočiť na ľavej nohe, preskočiť znožmo, ale so skríženými nohami, preskočiť švihadlo na jednej nohe – ľavej ale točiť švihadlo dozadu, preskočiť švihadlo na jednej nohe – pravej ale točiť dozadu, preskočiť švihadlo znožmo, ale ruky so švihadlom sú pred telom skrížené. Dá sa hrať aj s loptou či s gumou. Ak sú preskoky pre deti náročné je potrebné ich podľa potreby zjednodušiť a prispôbiť.

Pre rozcvičenie hrubej a jemnej motoriky treba venovať cvičeniam veľkú pozornosť. U detí sa uvoľňuje svalstvo ramena, predlaktia, zápästia i prstov. Na uvoľnenie hornej končatiny nemôžeme použiť akýkoľvek cvik, ale cviky ktoré uvoľňujú ramenný kľb ako napríklad: písanie tvarov vo vzduchu s natihnutou rukou zľava doprava a naopak. Cviky precvičujeme obidvomi rukami. Najskôr kreslíme obrazce vo vzduchu, na tabuli, na zemi, až potom v zmenšenej podobe na stole na pracovných listoch. V materskej škole je veľa činností pri ktorých si dieťa môže precvičiť jemnú motoriku ako napríklad: modelovanie, vytrhávanie papiera, strihanie, skladanie, konštruovanie z drobných stavebníc (Uváčková, I., Valachová, D., Droppová, G., 2009).

2.2 Vývin grafomotoriky

„Dieťa s obľubou kreslí na rôzne materiály a svoje kresby zviditeľní na okolitých predmetoch, s obľubou na stenách. Najskôr kreslí bez plánu a kontroly. Neskôr vystrieda spontánnu radosť z výraznej a trvalej stopy, ktorú zanecháva ruka, zámerné úsilie o kresbu. Je posilnené a uľahčené zrením centrálnej nervovej sústavy, ktoré prispieva k zvyšovaniu úrovne koordinácie a organizácie pohybov tela i horných končatín. Pohyby rúk smerom od laktového kĺbu ku koncom prstov sa zjemňujú a začínajú byť kontrolované zmysly, spravidla zrakom a hmatom. Grafický prejav ovplyvňuje psychika dieťaťa. Vývoj psychických a motorických funkcií sa zákonne odráža vo zvyšovaní úrovne jeho grafomotorických schopností. Kvalita grafických tvarov a línií sa zdokonaľuje, pohyby rúk pri kreslení sa uvoľňujú. Dieťa sa učí ovládať, aby mohlo dokonale uskutočniť vlastné grafické zámery. Väčšinou sa snaží kresbou alebo písaním znázorniť a zaznamenať osobne významné zážitky a dojmy. Rozvoj grafomotoriky ovplyvňuje technickú kvalitu jeho prejavu. Čiary sú istejšie, ťahy plynulejšie a tvary vypracované presnejšie a s vyznačenými detailmi.

Grafomotorika dieťaťa sa vyvíja etapovite a individuálne, avšak fyziologicky daným postupom. Z tohto dôvodu sa u detí určitého veku prejavujú približne rovnaké znaky kresby či písma. S prihliadnutím k individuálnym zvláštnostiam sa môžu objavovať špecifické odchýlky v zmysle pomalšieho či rýchlejšieho grafomotorického vývinu“ (Lipnická, M., 2007, s. 6).

„Prehľad grafomotorického vývinu dieťaťa v predškolskom veku:

Vekové Grafomotorický vývin

obdobie

- 1-2 roky** experimentuje s uchopením pastelky, pastelku drží v dlani, pastelku vedie ťažkopádne a krčovite, čmára bez zámeru kdekoľvek a akokoľvek, pri kreslení pohybuje celou rukou
- 2-3 roky** k uchopeniu pastelky začína správne používať tri prsty, pastelkou pohybuje spontánne, väčšinou už po papieri, pri kreslení kruhu a priamky napodobňuje dospelého, krúživo čmára kľbká a špirály, kreslí zvislé a vodorovné čiary, nakreslené tvary pomenováva, postupne si fixuje správne držanie pastelky,

- 3-4 roky** znázorňuje postavy kreslením kruhových tvarov, čiarami vyznačuje končatiny (kreslí tzv. hlavonožce), napodobňovaním kreslí kruh, špirály a slniečka, začína kresliť štvorec, trojuholník, kríž (grécky alebo diagonálny), ale pojmový obsah týchto tvarov si neuvedomuje,
- 4-5 rokov** kresba prechádza do obrázkového štádia, kreslí postavu s trupom a končatinami, v kresbe začína kombinovať rôzne tvary, nepresne vyfarbuje predkreslené tvary, v námetoch kresby sa obsahovo zameriava na svet okolo seba, rozvíja sa jeho vnímanie tvaru a farieb,
- 5-6 rokov** kreslí hlavné časti postavy s trupom, kresba je obsahovo bohatá, body spojuje s čiarou, dokáže používať štetec, kreslí postavu so všetkými jej časťami, znázorňuje geometrické tvary, dom, slniečko, plot, auto, stromy s vetvami a korunou, napodobňuje veľké tlačené písmená a iné jednoduché symboly – oblúky, vlnovky, slučky, kombinované čiary.“ (Lipnická, M., 2007, s. 6-7).

2.3 Poruchy grafomotoriky

Skôr ako dieťa prejde plánovitou elementárnou edukáciou, môžeme pozorovať odchýlky v rozvoji jeho grafomotorických schopností, ktoré sa prejavujú nerovnomerným alebo oneskoreným vývojom. Znamená to, že sa vzhľadom na svoj vek nachádza na kvalitatívne nižšej úrovni grafomotorického rozvoja, prípadne sa niektoré schopnosti na rozdiel od iných nerozvíjajú optimálne. V kresbe a grafickom prejave niektorých jedincov sa dajú zaznamenať také nedostatky, ktoré sa objavujú symptomaticky v dôsledku určitého druhu narušenia alebo postihnutia. Potom hovoríme o dieťati so špeciálnymi vzdelávacími potrebami, k nemu musia rodičia, učitelia či iní odborníci pristupovať individuálne. Nedostatky v rozvoji grafomotoriky by mohli neskôr robiť dieťaťu problémy pri cielenom školskom nácviku písania a celkovo odrážať nesúlad psychomotorických schopností s vývojom iných zložiek osobnosti.

Grafomotorické poruchy sa najčastejšie objavujú spolu so zlou koordináciou pohybu tela a artikulačných orgánov, ktorá neľahčuje správnu výslovnosť. Je to dôsledok vzťahu motorických funkcií s psychikou dieťaťa a zrením jeho nervového systému. Ak skôr zistíme individuálne problémy a nedostatky u dieťaťa v grafomotorickom rozvoji, môžeme včas odstrániť poruchy písania, ktoré by sa objavili až v školskom veku.

Pokiaľ by pretrvávali problémy s osvojovaním správnych tvarov písmen, jeho písomný prejav by bol nielen neúhľadný, kostrbatý, neurovnaný, ale i špatne čitateľný a nezrozumiteľný. Ak si začneme navyše problémy uvedomovať, oslabuje to našu motiváciu na písanie. Ak riziká porúch písania zachytíme ešte v predškolskom veku, dieťa sa môže vyhnúť neskorším problémom.

Je nutné si uvedomiť, aké dôležité je čo najskôr posúdiť aktuálnu úroveň psychomotorických schopností a celkový osobný rozvoj dieťaťa. Predovšetkým sa musíme snažiť rozpoznať možnosti a predpoklady dieťaťa pre zvládnutie písania.

Výsledky grafomotorických cvičení môžu pomôcť včas odhaliť vývinové dysfunkcie, ktoré sa u detí zvyčajne prejavujú až v prvom ročníku základnej školy pri nácviku čítania a písania.

Dysgrafia je vývinová porucha učenia, porucha písania, čiže znížená schopnosť naučiť sa správne a dobre písať. Je to defekt pre ktorý dieťa nie je schopné napodobniť tvary písma, nie je schopné si tvary zapamätať, zamieňa ich a píše zrkadlovo. Dieťa píše a kreslí spravidla ťarbavo, krčovito a ťažkopádne. Písanie je preňho ťažká psychická a fyzická práca.

Dysortografia je vývinová porucha učenia, vývinová neschopnosť zvládnuť pravopis.

Vážnymi vrodenými poruchami sú **dysfrázia** (nesúvislá reč) a **dysfázia** (neschopnosť nájsť vhodný výraz na pomenovanie, oneskorený vývin reči), **dyslólia** (neschopnosť logicky usporiadať slová) a **dyskinéza** (porucha pohybovej schopnosti, strnulosť).

Všetky tieto defekty zanechávajú už vo svojom počiatočnom štádiu stopy na písme.

Učiteľ môže analyzovať detský grafický prejav hodnotením **technickej a grafickej stránky**.

Technická stránka hodnotenia sleduje správny postoj a polohu tela pri činnosti, držanie materiálu zanechávajúceho grafickú stopu, pohyb ruky (pravák, ľavák), polohu, veľkosť a sklon kresliacej plochy, svalové napätie, uhol pohľadu na nakreslenú grafickú stopu a rýchlosť unavenia ruky dieťaťa.

Grafická stránka hodnotenia je zameraná na úhl'adnosť práce, grafického záznamu; dodržanie tvaru znakov a symbolov, ich veľkosť; dodržanie sklonu (znaku, línie, čiar), schopnosť dieťaťa obkresľovať, osvojovať si nové požiadavky na jeho grafický prejav (Frühaufová – Miňhová – Mrázová, 1991, s. 36) (Uváčková, I., Valachová, D., Droppová, G., 2009).

J. Uždil (1974) spracoval malé desatoro pre výtvarnú výchovu „malých“:

1. Snažme sa chápať grafický prejav dieťaťa v súvislosti s celou jeho psychikou so všetkými všeobecnými funkciami (vnímaním, myslením, predstavovaním) a zohľadňujme najmä vek dieťaťa. Preto rešpektujme zvláštnosti detského zobrazenia skutočnosti a nehľadajme v nich nesprávnosti a chyby len preto, že dieťa kreslí v zásade inak než dospelý
2. Všetko čo dieťa nakreslí, namaľuje alebo inak vytvorí, berme vážne.
3. Detský prejav má len vtedy plnú hodnotu, ak nie je napodobením alebo ak nie je pozmenený zásahom dospelého. Neopravujme nikdy to, čo dieťa nakreslilo, nevytýkajme nedostatky vo výtvore samotnom, ale hľadajme ich skôr v nedostatočnosti, neúplnosti alebo schematickosti tých predstáv, z ktorých výtvor vznikol. Posúdme predovšetkým, či úplnosť a určitosť predstavy zodpovedá alebo nezodpovedá veku dieťaťa, a v prípade, že by tu bolo čo doplniť, rozšíriť a spresniť, využime rozhovor s dieťaťom
4. Každá téma, ktorú si dieťa nájde, je zaujímavá, nielen tá, ktorá sa páči nám alebo ktorú vidíme často zobrazenú. Objavná činnosť dieťaťa sa začína práve výberom námetu
5. Nie každá kresba musí predstavovať niečo určité z predmetného okolia dieťaťa, nejakú vecnú predstavu. Zobrazovať sa dá aj pohyb, svoj zmysel má i počmáraná plocha alebo pekne rozvetvená farebná škvrna. Detská predstavivosť často predbieha zobrazovacie schopnosti dieťaťa. Aj tvary, ktorých zmysel nepoznáme, môžu pre deti niečo znamenať.

6. Kreslenie a maľovanie nie sú samy schopné uspokojiť detskú potrebu vyjadriť sa tvarom a farbou. Existuje viac výtvarných činností, ktoré sme napríklad aj my vo svojej mladosti neskúsili, ale dieťa ich ľahko zvládne. Tak ako v dnešnom živote a umení, je i v detských činnostiach veľa nového. Vytrhávanie, spájanie, kladenie, konštruovanie, ale aj samotné vyhľadávanie zaujímavých tvarov má veľký význam a prináša rôznorodosť do výtvarného prejavu dieťaťa.
7. Dieťa je najlepším správcom svojho majetku a rýchlo sa učí udržiavať si svoje veci v poriadku. Môžeme mu to uľahčiť tým, že mu vyhradíme dostatočný priestor na aktivity a uloženie nástrojov. Pocit zodpovednosti, ktorý výchovou podporujeme, predstavuje preňho trvalý zisk.
8. Detská predstavivosť, schopnosť pretvárať skutočnosť do výtvarnej formy potrebuje motiváciu, ktorú obsahujú aj kvalitné obrázkové knihy.
9. Sledujme vývin svojho dieťaťa (dobrý archív jeho kresieb umožní vidieť jeho výtvarný rast).
10. Keďže platí, že výtvarná činnosť a jej dobrý vývoj sú obrazom celej výchovnej atmosféry, ktorá činnosť dieťaťa obklopuje, potom sa kreslenie, maľovanie a iné výtvarné činnosti nemôžu stať povinnosťou, ale skôr zaujímavou zábavou.

Grafický prejav sa dostáva do kresieb detí prirodzene, v nich sa odráža ich vyspelosť daná ontogenetickým a fyziologickým vývinom. Dieťa vyjadruje svoje podnety, myšlienky, city, dej a obsah svojich grafických prejavov verbálnym komentárom. Pre učiteľa a rodiča je dôležité porozumieť detskej grafickej činnosti, ktorá, ako hovorí J. Uždil, je zrkadlom rozumu. (Uváčková, I., Valachová, D., Droppová, G., 2009).

3 HODNOTENIE ÚROVNE GRAFOMOTORICKÝCH ZRUČNOSTÍ DETÍ

3.1 Kritériá hodnotenia vývinu grafomotoriky

Vývin grafomotorických zručností u detí predškolského veku sa posudzuje z dvoch hľadísk a to z pedagogického hľadiska a z psychologického hľadiska. Spojením obidvoch hľadísk sa posudzuje školská zrelosť dieťaťa.

3.2 Metódy hodnotenia úrovne rozvíjania grafomotorických zručností detí z pedagogického hľadiska

Praktické metódy:

Z praktických metód je najčastejšie využívaná metóda priameho pozorovania a hospitačnej činnosti.

Priame pozorovanie

Sleduje rozvoj grafomotorických zručností v koordinácii so zrakovou kontrolou a motivačnú aktivitu učiteľky vzhľadom na plnenie a splnenie požadovanej úlohy deťmi. Zameriava sa na:

- **„sledovanie a hodnotenie efektivity zvolených činností**, postupov, procedúr a techník na plnenie požadovanej úlohy, formy realizácie edukačnej činnosti (napr. kolektívna, skupinová, individuálna, párová, kombinovaná), sledovanie uplatnených grafomotorických cvičení a činností pohybového, sluchového a zrakového analyzátoru,
- **posudzovanie a hodnotenie efektivity prístupu učiteľky** pri zaradovaní cvičení a grafomotorických záznamov na uvoľnenie celej ruky, predlaktia, zápästia a prstov,
- **hodnotenie efektivity učiteľkou využívaných metód, foriem a prostriedkov** počas motivácie a v priebehu realizácie grafomotorického prejavu detí vzhľadom na technické a tvarové zvládnutie úlohy,
- **hodnotenie efektivity jednotného pôsobenia učiteliek v triede materskej školy**, ich prístupu k cielenému rozvíjaniu grafomotorických zručností detí, ich celkový prístup k deťom s dôrazom na sústavnosť, nadväznosť, postupnosť a primeranosť im kladených požiadaviek“ (Uváčková, I., Valachová, D., Droppová, G., 2009, s. 18-19).

Nepriame pozorovanie

„Metóda nepriameho pozorovania sa využíva na rozbor, analýzu výsledkov tvorby detí - pracovné listy, vystavené práce s výtvarným, pracovným zameraním i práce voľné, zo spontánnych kresliarskych aktivít počas celého pobytu dieťaťa v materskej škole“ (Uváčková, I., Valachová, D., Droppová, G., 2009, s. 19).

Rozhovor

„Metódu rozhovoru odporúčame zamerať na:

- **zisťovanie pocitov, zážitkov, radosti a uspokojenia detí v priebehu a po ukončení aktivity.** Medzi deťmi sú rozdiely vo vzťahu v prístupe, postoji k vlastnému výsledku tvorby. Získané verbálne informácie a komentáre detí napomáhajú učiteľke pri hodnotení priebehu a výsledku ich tvorby. Po skončení činnosti sa môže stať, že dieťa nechce hovoriť o tom, čo vytvorilo. V takomto prípade je lepšie, ak učiteľka hovorí o tom, čo vidí, a pýta sa dieťaťa, či je to tak. Upozorňujeme, že nemôže dieťaťu vsugerovať vlastnú interpretáciu výsledku jeho tvorby – grafomotorického záznamu, kresby a pod. Ak dieťa ešte neukončilo kresbu a už začne vysvetľovať, čo nakreslilo, je vhodné pýtať sa na to, kto to je, koľko má rokov, čo robí, aký je, čo si myslí, pri kresbe stromu na to, aký je to strom, kde rastie, aká je jeho história a pod. Od pedagóga sa očakáva, že bude u detí podporovať, rozvíjať a skvalitňovať ich slovný výklad, komentár, zdôvodnenie ilustračného dotvorenia či technického postupu pri danej úlohe.

- **odbornú argumentáciu osôb zúčastnených sa na edukačnej skúsenosti detí** – počas pohospitačného rozhovoru učiteľa – kontrolujúca / hospitujúca učiteľka, riaditeľka; člen pedagogickej rady a metodického združenia (pedagogické zamestnankyne, prípadne prizvaný odborník z oblasti predprimárneho vzdelávania) vzhľadom na plánovanie výchovy a vzdelávania, prípravu (pomôcky, odborné literárne zdroje, organizácia priestoru...), motiváciu, metodický a didaktický postup, techniky činností, ich efektívnosť.“ (Uváčková, I., Valachová, D., Droppová, G., 2009, s.18-19)

Prvé obdobie dieťaťa v materskej škole je charakteristické vývinom lokomotorických pohybov, vývinom reči, nástupom symbolickej predpojmovej fázy. Socializácia ovplyvňuje osobnosť dieťaťa. Vyznačuje sa vydeľovaním vlastného ja, vývinom sebauvedomenia, potrebou samostatnosti, skúmania a sebauplatnenia.

V prvom období dieťaťa materskej školy sa kladie veľký dôraz na rozvoj jemnej motoriky a to pohybov ruky, prstov, zápästia. Je to obdobie prvého pýtania sa, ktoré je charakteristické otázkou Čo je to?, obdobie prvého vzdoru prejavujúce sa úsilím dieťaťa konať samostatne, obdobie formovania kresby. A práve v kresbe, v predstavivosti dieťaťa a jeho fantázii sa začína u dieťaťa rozvoj grafomotorických zručností. Hlavnými činnosťami dieťaťa sú hra, predmetová činnosť, učenie sa formou pozorovania a napodobňovania. (Uváčková, I., Valachová, D., Droppová, G., 2009)

V druhom období dieťaťa v materskej škole dieťa vyniká v telesných a pohybových funkciách. Aj v poznávacích procesoch a emocionálnom vývine, sú badateľné významné zmeny. Výrazne sa prejavujú vrodené, zdedené individuálne odlišnosti, zvyrazňujú sa individuálne rozdiely detí (Drlíková, 1992, s. 120). Osobnosť dieťaťa sa formuje aj z hľadiska temperamentu, začínajú sa u neho vytvárať prvky individuálneho štýlu. Najintenzívnejšie sa rozvíjajú poznávacie a výtvarné záujmy. (Uváčková, I., Valachová, D., Droppová, G., 2009) Druhé obdobie dieťaťa materskej školy je zamerané na rozvoj hrubej motoriky a to uspokojovanie svojich potrieb pohybom, rozvíja sa jeho hrová činnosť, má záujem o rôzne pohybové hry, zvyšuje sa jeho fyzická a duševná zrelosť.

Odklad povinnej školskej dochádzky

Takmer vo všetkých materských školách sa každoročne nachádzajú deti s odloženou povinnou školskou dochádzkou. Ide o deti, ktoré zotrávajú v materských školách aj po zavŕšení 6. roku veku, buď na základe rozhodnutia rodičov, alebo deti, u ktorých bola diagnostikovaná školská nezrelosť. Najviac ide o deti s nerovnomerným vývinom. Na jednej strane sú to deti mierne zaostávajúce za vývinovou úrovňou iných detí v niektorej oblasti rozvoja. Na druhej strane sú to aj deti, ktoré v jednej oblasti rozvoja zaostávajú v inej, naopak vynikajú. Celá takáto skupina detí s odloženou povinnou školskou dochádzkou si však spravidla vyžaduje zvýšený individuálny prístup. Najúčinnější je, ak sú dieťaťu zadávané úlohy mierne nad hranice jeho vlastných rozvojových možností, vtedy priaznivo podnecujú jeho individuálny vývin. Na výchovno-vzdelávaciu prácu s deťmi s odloženou povinnou školskou dochádzkou sa zameriava predkladaný rozvíjajúci **výchovno-vzdelávací program.**

Vzhľadom na potreby praxe má rozvíjajúci program prevažne odborný-metodický charakter. Sústreďuje sa na oblasti rozvoja osobnosti dieťaťa. V každej z nich vymedzuje schopnosti dieťaťa, ktoré dieťa môže, prípadne aj má na elementárnej úrovni dosiahnuť. Uvádza ciele výchovy a vzdelávania a ponúka súbor modelových aktivít, hier a cvičení. Veľký dôraz sa v programe kladie na rozvíjanie tvorivosti, prakticko-umeleckej, kognitívnej a v rámci nej aj verbálnej tvorivosti. Široký priestor sa vytvára pre rozvíjanie estetickú tvorivosti. Program je spracovaný v rámci a otvorenej podobe. Možno ho rozširovať o ďalšie tvorivé nápady ktoré sa budú orientovať na modelové príklady aktivít, hier a cvičení určených na stimuláciu rôznych oblastí osobnostného rozvoja dieťaťa. Základným spoločným menovateľom aktivít a hier by malo byť však ich smerovanie k dosiahnutiu školskej pripravenosti dieťaťa s odloženou povinnou školskou dochádzkou alebo aj tých detí, ktorých fyzický vek sa práve blíži do začatia plnenia povinnej školskej dochádzky. Tieto aktivity sú využiteľné aj v práci so skupinou detí mladších ako šesť rokov, ktoré dokážu dané úlohy už zvládnuť vzhľadom na všeobecnú mentálnu úroveň alebo na určitý druh nadania v niektorej z uvedených oblastí.

Výchovno-vzdelávací program je spracovaný v troch oblastiach:

- perceptuálno-motorickej
- kognitívnej
- sociálno-emocionálnej

Každá z nich obsahuje niekoľko vzájomne sa prelínajúcich pod oblastí, ktorých neoddeliteľnou súčasťou je aj štvrtá pracovno-motivačná oblasť. Tá však nie je spracovaná osobitne ale premieta sa do všetkých súčastí rozvíjajúceho výchovno-vzdelávacieho programu a bezprostredne súvisí s rozvíjaním rôznych psychických funkcií, najmä nadobúdaním žiaducich vôľových vlastností. Možno konštatovať, že prostredníctvom uvedených oblastí rozvoja osobnosti sa utvárajú rôzne spôsobilosti dieťaťa. Tento jav je zrejmý na príklade rečovej schopnosti dieťaťa, ktorá sa dosahuje nielen v perceptuálno-motorickej a kognitívnej, ale aj v sociálno-emocionálnej oblasti. Ciele výchovy a vzdelávania sa primárne sústreďujú na rozvíjanie nejakej funkcie, napríklad na rozvíjanie hrubej a jemnej motoriky, vizuomotoriky a grafomotoriky, súbory kognitívnych, sociálno-emocionálnych a pracovno-motivačných schopností a podobne.

Rozvíjanie súboru týchto vedomostí, zručností, schopností, návykov a postojov sa však neuskutočňuje izolovane. Napríklad: ochota spolupracovať, pomáhať si alebo podeliť sa a podobne, sa uskutočňuje v rámci rôznych aktivít, hier a cvičení rôzneho charakteru (napríklad poznávacieho, pohybového či pracovného alebo estetického a podobne). Rozvíja okrem iného významnou mierou prosociálne cítenie a správanie. Podobné aktivity, hry a cvičenia zamerané na komunikáciu s druhými, síce primárne rozvíjajú sociálno-emocionálne schopnosti, no zároveň sa v nich odzrkadľujú zručnosti hovorenia a počúvania i úroveň myslenia a tým sa rozvíjajú aj celkové kognitívne schopnosti dieťaťa. Takto komplexne možno nazerať na všetky činnosti dieťaťa v materskej škole, spontánne aj intencionálne. Z uvedeného vyplýva, že v tomto súbore aktivít, ktoré citlivo učiteľ predkladá najmä deťom s odloženou školskou dochádzkou, ide o celostné rozvíjanie ich osobnosti. Štrukturovanie hier na rozvíjanie jednotlivých fyzických a psychických funkcií má preto iba čisto pracovný ráz. Potrebné je mať na zreteli aj významnú skutočnosť, že pri uskutočňovaní aktivít, hier a cvičení sa učitelia materských škôl majú čo najviac usilovať eliminovať prvok súťaživosti a porovnávania výkonov detí navzájom. Zaznamenáva sa viac postupný nárast vo vedomostiach, zručnostiach, schopnostiach, návykoch a postojoch vo vzťahu k tomu istému dieťaťu a uplynulému času. Pri zachovávaní konkrétneho metodického postupu hier umožňujeme dieťaťu čo najviac prežiť si zážitok úspechu, a to pri zvládnutí akejkoľvek aktivity. Vzhľadom na tento fakt učiteľ začína jednoduchšími aktivitami a hrami a postupne, avšak veľmi opatrne, pokračuje stále s vyšším stupňom náročnosti určitej hry alebo cvičenia. Podľa reálnych možností tej ktorej triedy preto učiteľ materskej školy predkladá vo výchovno-vzdelávacom procese čo najviac uvedených hier deťom s odloženou povinnou školskou dochádzkou v rámci individuálneho prístupu. Výnimku tvoria niektoré hry na rozvíjanie hrubej motoriky či sociálnych alebo sociálno-emocionálnych spôsobilostí detí, ktoré je vhodnejšie uskutočňovať v skupine detí, pretože v nich ide práve o rozvíjanie schopnosti spolupracovať s inými (súhrnne tých charakteristík osobnosti, ktoré tvoria základ pre kooperatívne správanie v dospelosti). Prirodzene, v týchto skupinách môžu byť zaradené najmä tie deti, ktoré nepatria do skupiny detí s odloženou povinnou školskou dochádzkou a už dosiahli, alebo ešte len dosiahnu vek šesť rokov pred septembrom, v ktorom začnú plniť povinnú školskú dochádzku do základnej školy. Nie všetky deti však rovnako ľahko prijímajú pôsobenie zo strany učiteľa alebo vychovávateľa.

Je to nielen preto, že každé dieťa má iné temperamentové vlastnosti, ale aj preto, že každé je vystavené iným situačným tlakom, žije v iných podmienkach, má inakších rodičov, súrodencov, zažíva iné stresy. Dôležitá je preto učiteľova dobrá znalosť všetkých detí (nielen detí s odloženou povinnou školskou dochádzkou) a ich osobnostných stránok v triede na základe kvalitnej pedagogickej diagnostiky (Štátny pedagogický ústav v Bratislave, PaedDr. Katarína Guziová, PhDr. Elena Pajdlhauserová, 2005).

O odklade školskej dochádzky rozhoduje riaditeľ v spolupráci s rodičmi. Odklad školskej dochádzky má zmysel vtedy, keď sa zároveň podarí pre dieťa vypracovať a uskutočňovať zameraný výchovný, poprípade terapeutický program a starostlivosť, pripravené individuálne s ohľadom na jeho slabiny a problémy. Rodičia oproti minulosti žiadajú o odklad školskej dochádzky svojich detí častejšie. Ak je dieťa podľa posúdenia pre školu zrelé, potom je vhodné rodičov povzbudiť v dôveru k dieťaťu a ich schopnosti (Říčan, P., Krejčířová, D., a kol., 2006).

3.3 Metódy hodnotenia úrovne rozvíjania grafomotorických zručností detí z psychologického hľadiska.

Vývoj psychických a motorických funkcií dieťaťa sa zákonite odráža vo zvyšovaní úrovne jeho grafomotorických schopností. Zrenie centrálnej nervovej sústavy prispieva k zvyšovaniu úrovne koordinácie pohybov tela a horných končatín. Grafický prejav ovplyvňuje psychiku dieťaťa. Grafomotorika dieťaťa sa vyvíja etapovite a individuálne.

Psychomotorický rozvoj dieťaťa je treba podporovať rozvíjaním kognitívnych procesov (vnímanie, myslenie, reč, pamäť, pozornosť, predstavivosť) aby dokázalo proces písania poznávať v jeho komplexnosti a plne pochopiť a tiež využiť jeho komunikačnú účelnosť.

Úroveň psychického vývinu určuje, ktoré požiadavky sú detskému chápaniu dostupné. Všetko čo nás obklopuje, poznávame prostredníctvom zraku, sluchu, hmatu, čuchu, chuti. Až potom sa rozvíja pamäť, fantázia a myslenie. Dôležitý je aj citový vývin dieťaťa.

3.4 Kresbové testy ako odhad celkovej úrovne rozumových schopností dieťaťa

„Otázkou odrazu inteligencie v kresbe sa zaoberali viacerí autori. Niektorí poukazovali na to, že kresba inteligentnejších detí má vyššiu obsažnosť, iní, že v kresbe inteligentnejších detí je kvalitnejšie obsiahnutá téma (Vágnerová, 2001, s. 272).

Test F. L. Goodenoughovej predpokladá súvis inteligencie a vývoja kresby dieťaťa. Autorka testu odporúčala nahradiť pojem „inteligencia“ pojmom intelektuálna alebo konceptuálna zrelosť, ktorý zahŕňa schopnosť vnímania, abstrakcie, zovšeobecňovania a premieta sa do kresby. Ďalším testom je **Test postavy**, ktorý zostavili J. Štrum a M. Vágnerová. Uvedené testy sú skôr psychologické a je možné sa s nimi oboznámiť u psychológa“ (Uváčková, I., Valachová, D., Droppová, G., 2009, s.23).

Kresbové testy v diagnostike školskej spôsobilosti

„ Kresbové úlohy majú svoje významné miesto aj v diagnostike školskej spôsobilosti detí. Jednoduchým, zaujímavým, pomerne ľahkým a rýchlym spôsobom sa určí stupeň vývoja psychických funkcií a zhodnotí sa schopnosť dieťaťa splniť požiadavky súčasnej školy.

Pomocou uvedených testov je možné sledovať rozvoj

- a) v oblasti nižších schopností a funkcií:** rozvoj jemnej motoriky, rozvoj grafomotoriky, rozvoj senzomotorickej koordinácie.
- b) v oblasti kognitívnej:** rozvoj diferencovaného vnímania, používanie symbolov, rozvoj analytického myslenia, schopnosť koncentrácie pozornosti.

V kresbe sa odráža mnoho schopností a psychických funkcií. Z tohto dôvodu je kresba vhodná ako **globálny test školskej spôsobilosti**, t.j. dipistážna metóda vyhľadávania školsky nezrelých detí. Medzi najznámejšie testy, ktoré sú vhodné na posudzovanie školskej zrelosti patrí **Orientačný test školskej zrelosti J.Jiráska** (1970). Test je modifikáciou testu A. Kerna (z pôvodných šiestich úloh boli vybrané tri): kresba postavy, odkreslenie jednoduchej vety napísanej písaným písmom a odkreslenie skupiny bodov. Test odráža problémy v oblasti rozumových schopností, percepcie, grafomotoriky, vizuomotorickej koordinácie a pracovnú zrelosť dieťaťa. Jiráskov test bol využívaný na dipistážne vyšetrenia v materských školách na celej populácii detí predškolského veku. Na Slovensku boli známe aj ďalšie testy školskej zrelosti: **Dipistážny test školskej zrelosti** od M. Vaneka (1975) a **Orientačná skúška pripravenosti na školu** od K. Kollárika (1986). Ďalším testom školskej zrelosti je **Test hviezd a vln**. (Príloha č.3). Ide o novšiu kresbovú diagnostickú techniku, ktorá vznikla v 70. rokoch 20. storočia. vytvorila ju nemecká klinická psychologička U. Avé-Lallemantová. Test bol upravený pre našu populáciu“ (Uváčková, I., Valachová, D., Droppová, G., 2009, s.23-24).

Kresbový test: Test hviezd a vln

„Zaujímavý a jednoduchý je grafický test Márie Hepnerovej. V teste má dieťa nakresliť podľa návodu tri rytmické čiary: pílkovitú, girlandovú, arkádovú. V kvalite spracovania úlohy sa prejavujú percepčné, motorické a kognitívne schopnosti, ale aj pracovná vyspelosť a niektoré osobnostné charakteristiky dieťaťa“ (Hadj-Mousová, Duplinský, 2002, s. 76-77) (Uváčková, I., Valachová, D., Droppová, G., 2009, s.24).

Kresbové techniky ako osobnostné testy

„Kresbové techniky sú založené na procese v ktorom dieťa premieta svoje duševné procesy navonok, mimo seba, napríklad do kresby. V kresbe učiteľka nachádza to, čo dieťa prežíva, aké má skúsenosti a pod.

Medzi najobľúbenejšie testy patrí **Test ľudskej postavy** s rôznymi modifikáciami. (Príloha č.3). Dieťa sa v tomto teste stotožňuje s postavou, dáva jej vlastnosti, ktoré má sám alebo by chcel mať.

Ďalším známym testom je **Baltruschov Figure Drawing Test (FDT)**.

Veľmi obľúbeným testom je **Kochov Test stromu**. (Príloha č.3). Tento test vychádza z toho, že existuje súvislosť medzi kresbou stromu a ponímaním seba samého na symbolickej úrovni. Úlohou testovaného je nakresliť listnatý strom (ovocný strom, strom, ktorý by nemal byť ihličnatý). Pri hodnotení sa posudzuje veľkosť, umiestnenie na papieri a formálna charakteristika (rozmery, proporcie, senzomotorická koordinácia) jednotlivých častí stromu (korene, kmeň, vetvy, koruna, listy, plody). Medzi využitie tohto testu je potrebný manuál testu.

Medzi novšie patrí **Test hviezd a vln**. (Príloha č.3). Test bol vytvorený nemeckou psychologičkou U. Avé-Lallemantovou (1978). Kvalitatívne hodnotenie je možné využiť až po rozvinutí grafomotorických zručností detí. V prvej rovine ide o formálnu analýzu typu výkonu. Ďalej sa posudzuje formálna priestorová štruktúra. Pracuje sa s analýzou priestorových smerov, s analýzou symbolov.

Ďalším projekčným testom je **Test rodiny**. (Príloha č.3). Tento test je zameraný na sledovanie rodinných vzťahov, rodinnej situácie. Používa sa u detí mladšieho a stredného školského veku. Do kresby sa premieta aktuálna situácia v rodine. Jedným variantom je kresba začarovanej rodiny. Členovia rodiny sú zobrazení ako zvieratá, ktoré by mali vyjadriť ich osobnostné vlastnosti.

Keďže sa pracuje so symbolikou, kresba je pre mladšie deti náročná. Zaujímavým testom je **Wartegov test**. Tento test je atematickým kresbovým testom a hodnotí sa projekčným prístupom. Pri hodnotení sa berie do úvahy poradie spracovaných štvorcov, odchýlky od bežného poradia a kvalita spracovania.

Test E.P. Torranceho na tvorivosť sa skladá z troch subtestov. (Príloha č.3). V prvom teste skúšaný dokresľuje obrázok podobný obličke, v druhom subteste dokresľuje naznačené tvary a v treťom dokresľuje kruhy. Hodnotí sa počet všetkých zobrazených figúr, rôznorodosť zobrazených figúr a jedinečnosť výskytu zobrazenej figúry. Veľmi často sa využíva aj pri určovaní úrovne figurálnej tvorivosti.

Podobný dokresľovací je test **Urbanov figurálny test**, pomocou ktorého sa zisťuje úroveň tvorivosti“ (Uváčková,I., Valachová, D., Droppová, G., 2009, s. 24-25) (Príloha č.2).

Vývin kreslenia na príklade stromu

Všetky obrázky boli vytvorené podľa Karla Kocha („Strom ako test“)

Vek(približne)	Prvky kresby
2 roky	Čmáranie
3 roky	jednoduché kmene stromu, čiary naznačujúce vetvy, kmeň v tvare „t“
4 roky	Vodorovné kresby vetiev, rovné čiary, kmene stromu, obrázok ako celok sa zlepšuje, dieťa kreslí viac detailov, hore mieriacie vetvy
5 rokov	naviac: menšie vetvy v uhle k väčším
6 rokov	naviac: plody, vyfarbené, tieňované
7 rokov	naviac: štruktúra pôdy, vetvy v smere rastu, vzťah k ročným obdobiam
8 rokov	naviac: „rozrastené kmene“, koruna a kmeň sú oddelené, dvojité čiary v kmeni

(Looseová, A. C., Piekertová, N., Dienerová, G.,2001, s. 64-66) (Príloha č. 3).

4 MOŽNOSTI ROZVÍJANIA GRAFOMOTORIKY V MATERSKEJ ŠKOLE

4.1 Metodika postupnosti grafomotorických vzorov

V materských školách sa odporúča dodržiavať postupnosť nasledujúcich grafomotorických vzorov a časový harmonogram nácviku:

September	Hra s bodom, prvé oboznamovanie dieťaťa s materiálom a plochou.
Október	Vertikálne (zvislé) línie, dieťa sa učí líniu zhora-dolu, zdola-hore.
November	Horizontálne (vodorovné) línie, dieťa sa učí líniu zľava – doprava, sprava – doľava, postupne sa učí predlžovať línie.
December	Dieťa sa učí spájať vertikálnu a horizontálnu líniu, mení smer ich pohybu.
Január	Lomené línie, dieťa experimentuje s horizontálnou a vertikálnou líniou (strieška, zlomenie, rôzna šírka línií).
Február	Kruživé pohyby, dieťa napodobňuje mletie, kreslí kruh, ovál.
Marec/apríl	Oblúky, vlnovky, slučky, osmičky (horné, dolné, široké, úzke, vysoké, plytké v rôznom zoskupení a počte), tieto kruživé pohyby sú najnáročnejšie.
Máj/jún	Kombinácie pohybov s dodržaním smeru pohybu zľava doprava (smer pohybu písma).

(Uváčková, I., Valachová, D., Droppová, G., 2009).

Hra s bodom

Bod je základom akéhokoľvek pohybu a grafického záznamu. Vychádza z neho geometria, výtvarný jazyk i písanie. Stáva sa grafickým prejavom. Motivácia hry s bodom je široká. Je zameraná na hrovú, výchovnú a vzdelávaciu činnosť. Význam hry s bodom spočíva v tom, že otláčame grafický materiál na ploche s odrazom pohybu ruky a intenzity jej tlaku na hrot grafického materiálu. Medzi hry s bodom patrí napríklad: mrholenie, sneženie, hmla, oriešky, omrvinky, čerešne, a pod. (Uváčková, I., Valachová, D., Droppová, G., 2009).

Vertikálne línie

Význam nácviku vertikálnej línie spočíva v objavení a usmerňovaní jednoduchého grafomotorického pohybu s využitím motivácie: dážď, slnečné lúče, stromy, šípky, hodinové ručičky, steblá trávy.

Horizontálne línie

Význam nácviku horizontálnej línie je rovnaký ako nácvik vertikálnej línie. Je však náročnejší na zrakovú kontrolu. Význam nácviku spočíva v usmernení smeru línie zľava doprava.

Kombinované pohyby

Hra vychádza zo spájania vertikálnej a horizontálnej línie s využitím rôznorodosti smeru pohybu. Základ kombinácie pohybov je v mieste spojenia oboch línií.

Lomené línie

Význam nácviku spočíva v koordinácii zrakovej orientácie a schopnosti už osvojenú, napr. horizontálnu líniu „zlomiť“ a viesť lomenú líniu rôznym smerom. Nácvik lomenej línie ukončíme ovládaním pohybu v smere zľava doprava.

Krúživé pohyby

Krúživý pohyb zápästia je technicky veľmi náročný na pohyb (krúženia) zápästia a vizuálnu kontrolu oka.

Hra s oblúkmi, vlnkami, slučkami, hadovkami/osmičkami

Pohyb je náročný na uvoľnenie zápästia a prstov ruky, ako aj dobrú zrakovú koordináciu, a to pre ich rýchlu únavu (Uváčková, I., Valachová, D., Droppová, G., 2009).

4.2 Podmienky cieleného nácviku grafomotorických zručností detí materskej školy

Pre podmienky cieleného nácviku je u detí veľmi dôležitý výber vhodnej plochy, formátu, grafického materiálu, jeho správne držanie i poloha tela dieťaťa vzhľadom na rozvoj hrubej a jemnej motoriky. Upozorňujeme dieťa na správny postup – pohyby ruky, zhora nadol, zdola nahor, sprava doľava i diagonálne. Najdôležitejšie je vedenie grafickej stopy zľava doprava, tak, ako sa zaznamenáva písmo. Čím je dieťa mladšie tým je potrebná väčšia plocha. Dôležité sú cviky na ruky, predlaktia a zápästia. Dieťa by malo realizovať svoj grafický záznam na zvislých veľkých plochách ako je papier, tabuľa, maliarske stojany, stena z natiahnutým baliacim papierom. Dieťa by si nemalo opierať lakeť o podložku, pretože grafomotorický pohyb vychádzajúci z ramenného kĺbu v tejto polohe nie je možný. Dôležitý je aj výber grafického kresliaceho materiálu. Ponúkame deťom objemnejší grafický materiál, aby sa im dobre držal a zanechával širšiu, mäkkú stopu, napr. mäkké masťové pastelky, mäkké voskové bloky, kriedové pastely, tabuľové kriedy, uhlík, maliarske štetce, štetce so širokou štetinou. Pre staršie deti predškolského veku sa postupne zmenšuje formát i plocha. Pre cielený nácvik je vhodný formát A3.

Zo zvislej polohy podložky a pohybu ruky sa prechádza na vodorovnú polohu podložky s opretím laktom/ predlaktím na podložku. Dôležité je správne sedenie. Treba dodržiavať správnu polohu trupu, držanie hlavy a správne uchopenie kresliaceho (písacieho) materiálu. Základom správneho držania ceruzy či pera je úplná voľnosť svalstva hornej končatiny (Uváčková, I., Valachová, D., Droppová, G., 2009).

„Kresliaci, písací prostriedok držia vo výške jednej tretiny jeho dĺžky prvé tri prsty pravej/ľavej ruky: palec, ukazovák, prostredník. Palec je mierne ohnutý a pridržiava písací prostriedok z pravej/ľavej strany zhora. Ukazovák má prečnievať nad palcom a smeruje k hrotu. Prostredník ho pridržiava sprava/zľava prvým článkom. Posledné dva prsty sú mierne ohnuté dovnútra dlane a mierne sa dotýkajú. Celá ruka (rovnako praváka i ľaváka) leží ľahko na prvých dvoch článkoch malíčka aby sa pri grafickom zázname v materskej škole i písaní v základnej škole mohla voľne posúvať. Správne držanie ceruzy a kriedy a správny sklon plochy u praváka a ľaváka“ (Uváčková, I., Valachová, D., Droppová, G., 2009, s. 29) (Príloha č. 4).

4.3 Príklady metodík na rozvoj grafomotoriky

Šimonove pracovné listy 5

Autorka Marie Pilařová v úvode týchto pracovných listoch – grafomotorické cvičenia, opisuje správne držanie pastelky tromi prstami a to formou rozprávky. Tieto pracovné listy zábavnou formou obsahujú rôzne grafomotorické cvičenia a pomôžu deťom predškolského veku ale aj malým školákam pri zdokonaľovaní rozvoja jemnej motoriky ruky a slúžia aj na rozvoj ich zmyslového vnímania. Je treba dbať na to, aby dieťa správne držalo tužku, aby sedelo vzpriamene a aby malo správne naklonený list (Príloha č. 5).

Šimonove pracovné listy 9

Autorka Viera Pokorná v týchto Šimonových pracovných listoch 9 - Grafomotorika a kreslenie, metodicky postupuje od vodorovných, zvislých a šikmých čiar ku krúžkom, oválom a špirálam (Príloha č. 6).

Šimonove pracovné listy 11

Autorom Šimonových pracovných listov 11 sú Klára a Jan Smolíkovi. Pracovné listy s názvom Grafomotorické cvičenia sú zamerané na nácvik kreslenia a ovládanie tužky. Na stranách jednotlivých pracovných listoch sú podrobne rozpísané jednotlivé grafomotorické cvičenia a na čo sú zamerané (Príloha č.7).

Z Á V E R

Bakalárska práca je zameraná na rozvoj grafomotorických zručností detí v predškolskom veku. Rozdelená je na štyri kapitoly a má sedem príloh.

Prvá kapitola obsahuje základné pojmy a ich stručnú charakteristiku: „motorika“, „jemná motorika“, „hrubá motorika“, „grafomotorika“ a „písma“. V časti „písma“ sme sa zaoberali rôznymi prvkami písma a ich nácvikom, ako sú: voľná čiara, orientovaná čiara, kruh, oblúky smerom hore, oblúky smerom dole, slučky a podobne.

Druhá kapitola sa zaoberá grafomotorickým vývinom u detí predškolského veku a to vývinom jemnej motoriky, hrubej motoriky, možnosťami jej rozvoja, uviedli sme príklady hier na rozvoj motoriky, prehľad grafomotorického vývinu detí podľa vekového obdobia a aj jej poruchami. J.Uždil spracoval pre výtvarnú výchovu detí „malé desatoro“ podľa ktorého by sa malo postupovať pri rozvoji detského grafického prejavu. Veď práve grafickým prejavom sa začína u detí rozvíjať jemná motorika.

Hodnotenie úrovne grafomotorických zručností detí rozoberáme v tretej kapitole. Úroveň grafomotorických zručností u detí sa posudzuje z dvoch hľadísk a to z pedagogického a z psychologického hľadiska. Z praktických metód sa najčastejšie používa metóda priameho pozorovania. V tejto kapitole je spomínaný aj odklad povinnej školskej dochádzky. Ide vlastne o deti ktoré zotrávajú v materskej škole aj po dovŕšení 6. roku veku, pretože nespĺňajú kritéria školskej zrelosti. A jedným z týchto kritérií je aj nízka úroveň grafomotorických zručností. Na grafomotorický vývin dieťaťa má vplyv rozvíjanie jeho psychických a motorických funkcií. Grafomotorika sa vyvíja u každého dieťaťa etapovite a individuálne. Psychomotorický rozvoj dieťaťa je treba podporovať rozvíjaním kognitívnych procesov ako sú: vnímanie, reč, pamäť, pozornosť a predstavivosť. Do tejto kapitoly našej práce sme zaradili aj kresbové testy ktoré sú uvedené v prílohe. Pomocou uvedených testov je možné sledovať rozvoj v oblasti nižších schopností a funkcií ako sú: rozvoj jemnej motoriky, rozvoj grafomotoriky, rozvoj senzomotorickej koordinácie, a v oblasti kognitívnej je to: rozvoj vnímania, používanie symbolov, rozvoj analytického myslenia a schopnosť koncentrácie pozornosti.

V štvrtej kapitole sú opísané možnosti rozvíjania grafomotoriky v materskej škole, čo pre nás bola obsahovo najpútavejšia. Odporúča sa dodržiavať postupnosť grafomotorických vzorov a ich časový harmonogram ktorý v práci uvádzam po jednotlivých časových obdobiach. Postupnosť rozvoja grafomotoriky je opísaná od hry s jednoduchým bodom, prechodom cez vertikálne a horizontálne línie, kombinované pohyby, lomené línie, krúživé pohyby až po hry s oblúkmi, vlnovkami, slučkami a hadovkami.

Na konci štvrtej kapitoly sú uvedené príklady metodík na rozvoj grafomotoriky a to Šimonove pracovné listy č. 5, 9 a 11, ktoré hravou formou obsahujú rôzne grafomotorické cvičenia, pričom sa u detí rozvíja ich zrkové vnímanie a pamäť. Deti s týmito listami veľmi radi individuálne pracujú, vyjadrujú v nich svoje pocity a fantáziu.

Naučia sa ako správne držať ceruzku, sú motivované ku kresleniu a nácviku rôznych čiar, dopĺňajú farebne obrázky. Šimonove pracovné listy slúžia aj na rozvoj ich zmyslového vnímania. Učíme v nich deti pozorovať rôzne predmety ktoré majú deti v danom obrázku dopĺňať. Každý pracovný list obsahuje grafomotorické cvičenia na rôzne zameranie, napríklad na nácvik vodorovných čiar, zvislých čiar, kruhov, oblúkov, vlnoviek, menších geometrických tvarov a podobne. V prílohe č. 5-7 sú priložené vzory týchto listov

Samotná práca bola pre nás veľkým prínosom, pretože rozšírila naše poznatky o možnosti rozvoja grafomotorických zručností u detí predškolského veku a oboznámili sme sa aj s jej možnými problémami.

Verím, že tieto poznatky načerpané z odbornej literatúry, ktorú sme pri tejto práci preštudovali, budeme vedieť v budúcnosti realizovať pri práci s deťmi.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY:

- 1) Guziová, K., Pajdlhauserová, E. 2005. Výchovno-vzdelávací program. Bratislava: Štátny pedagogický ústav. 2005.
- 2) Harineková, M., Štefanovič J. 1986. Všeobecná a vývinová psychológia. Pedagogická fakulta v Nitre. 1986. 331 s.
- 3) Kuric, J. 1963. Rodičom o deťoch – Psychológia a výchova detí a mládeže. 2. vydanie. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo. 1963. 428 s. ISBN 67- 583-62.
- 4) Kuric J. 1959. Poznajte svoje dieťa. 1. vydanie. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo. 1959.184 s.
- 5) Kuruc, J. a kol. 1971. Cvičenia zo všeobecnej psychológie. 1. vydanie. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo. 1971. 200 s. ISBN 67-149-71.
- 6) Looseová, A.C., Piekertová, N., Dienerová, G. 2001. Grafomotorika pro děti předškolního věku. 2. vydanie. Praha: portál. 2001. 168 s. ISBN 80-7178-816-3.
- 7) Lipnická, M. 2007. Rozvoj grafomotoriky a podpora psaní. 1. vydanie. Praha: portál. 2007. ISBN 978-80-7367-244-7.
- 8) Pokorná, V. 1998. Šimonovy pracovní listy 9 – Grafomotorika a kreslení, 1. vydanie. Praha: portál. 1998. ISBN 80-7178.225-4.
- 9) Pilařová, M. 1997. Šimonovy pracovní listy 5 – Grafomotorická cvičení, 3. vydanie. Praha: portál. 1997. ISBN 80-7178-659-4.
- 10) Řičan, P., Krejčířová, D. a kol. 2006. Dětská klinická psychologie. 4. vydanie. Praha: Grada Publishing, a.s..2006. 604 s. ISBN 80-247-1049-8.
- 11) Smolík, J. Smolíkova, K. 2004. Šimonovy pracovní listy 11 – Grafomotorická cvičení, 1. vydanie. Praha: portál.2004. ISBN 80-7178-914-3.
- 12) Uváčková, I., Valachová, D., Droppová G. 2009. Metodika rozvíjania grafomotorických zručností detí v materských školách. 1. vydanie. Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana. 2009. 148 s. ISBN 978-80-7158-967-9.

Príloha č. 1

Prvky písma

- voľná čiara

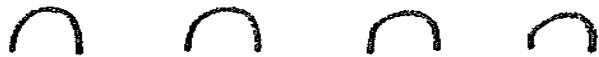
- orientovaná čiara

- kruh

- oblúky smerom hore

- oblúky smerom dole

- slučky smerom dole

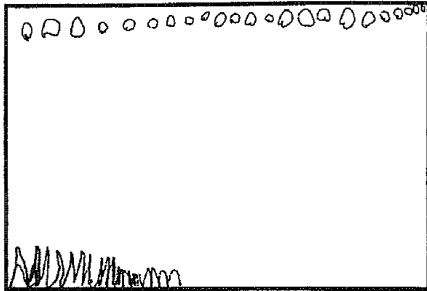
- slučky smerom dole

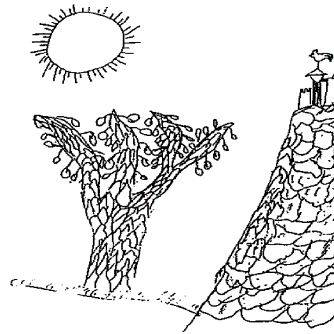
Príloha č. 2

Kresbové testy

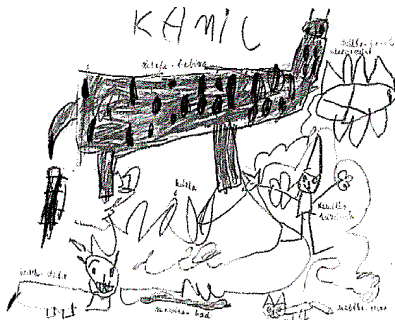
Kresbový test: Test hviezd a vln

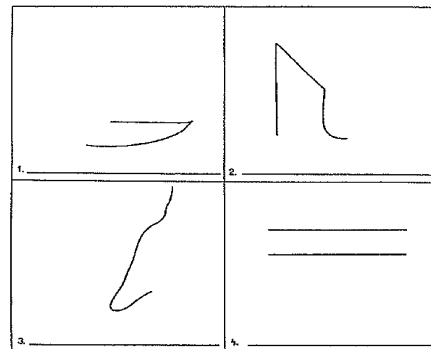
Kresbový test: Test stromu

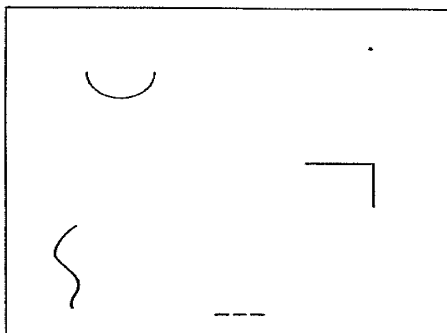
Kresbový test: Test rodiny

Kresbový test: Test E. P. Torranceho

Kresbový test: Urbanov figurálny test

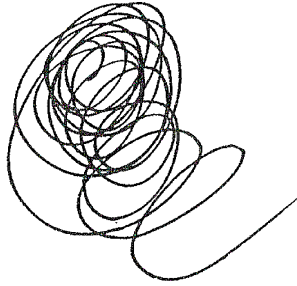
Kresbový test: Kresba postavy

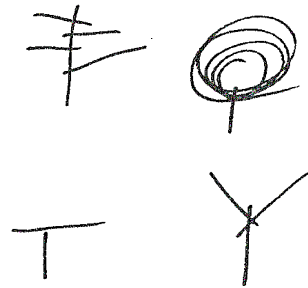
Príloha č. 3

Vývin kreslenia na príklade stromu

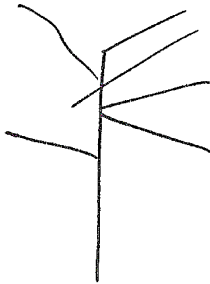
Čmáranie

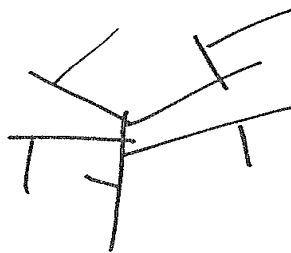
Jednoduché kmene stromu

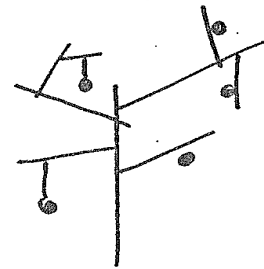
Vodorovné kresby vetiev

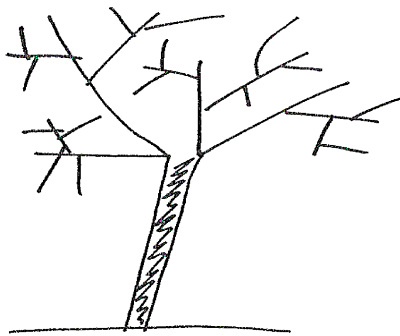
Menšie vetvy v uhle k väčším

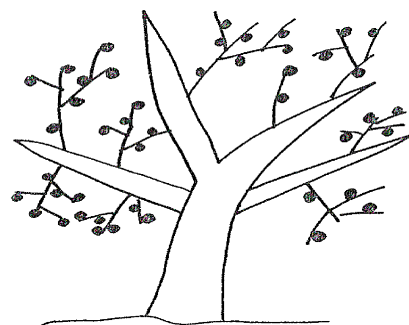
Plody stromu

Vetvy v smere rastu

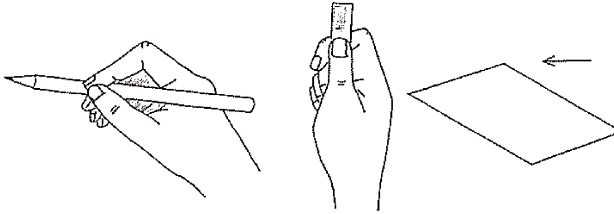

Rozrastené kmene

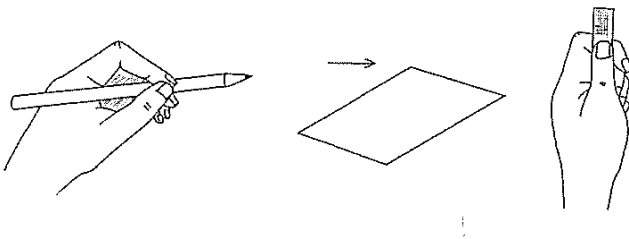

Príloha č. 4

Správne držanie ceruzy a kriedy a správny sklon plochy u praváka a ľaváka

Správne držanie ceruzy a kriedy, správny sklon plochy praváka (Kadlečíková, 1989, s. 61)

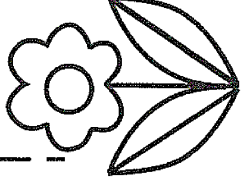
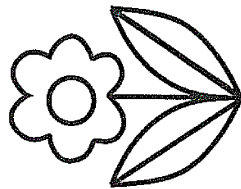
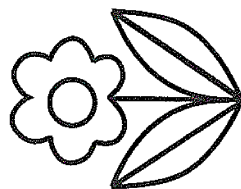
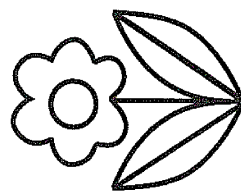
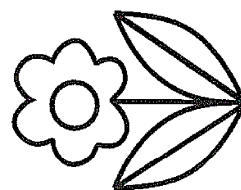
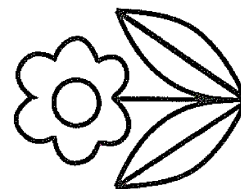
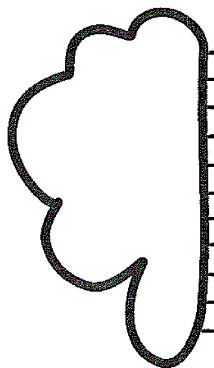
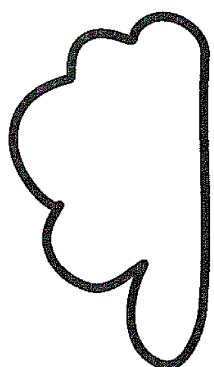
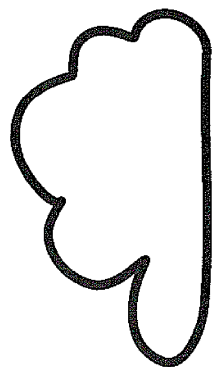
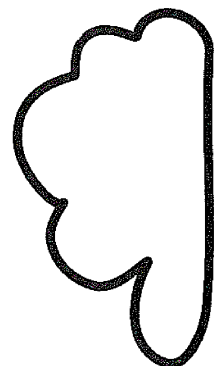

Správne držanie ceruzy a kriedy, správny sklon plochy ľaváka (Kadlečíková, 1989, s. 62)

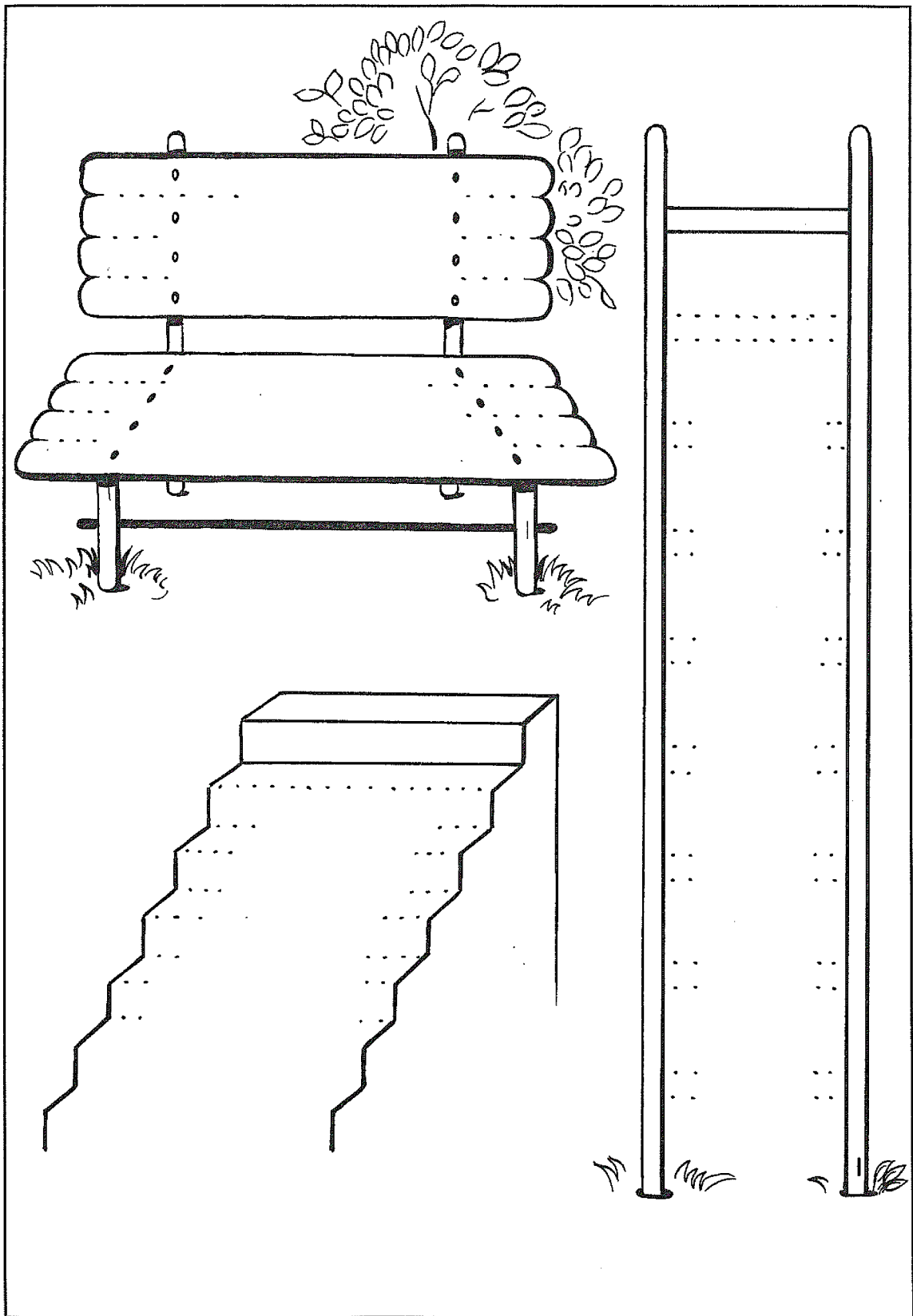
Príloha č. 5

7. Prší

Prší, prší celý mrak,
čárky deště kreslím tak.

Príloha č. 6

Príloha č. 7

